

СВІТОВА БАНКІВСЬКА СИСТЕМА І НОВІ СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ ТА РЕГУЛЮВАННЯ ЗА БАЗЕЛЬСЬКИМИ СТАНДАРТАМИ

Анотація. Стаття присвячена впливу світової банківської системи на запровадження нових норм Базельських стандартів та національної реформи органів банківського нагляду в Україні. Проаналізовано банківську систему України, яка нерозривно пов'язана з процесами глобалізації ринку фінансових послуг світу, а отже національна реформа органів фінансового регулювання й нагляду має відповідати сучасним міжнародним вимогам. Також у статті досліджено запровадження нових норм Базельських стандартів капіталу.

Ключові слова: антикризові заходи, нові банківські стандарти капіталу і ліквідності, національні ринки банківських послуг, процес глобалізації ринку фінансових послуг.

Постановка проблеми. Останніми роками спостерігається чітка тенденція зростання економічної та соціально-політичної нестабільності на різних рівнях – національному, регіональному та глобальному, що поряд з іншими чинниками зумовлює підвищення ймовірності виникнення криз у різних секторах економіки (зокрема, банківському) не лише на національних, а й на світовому рівнях.

Глобальна фінансова криза 2007-2009 рр. з усією гостротою порушила питання про причини дедалі більшої нестійкості світової економічної системи в цілому і про життєздатність фінансової системи в її сучасному вигляді, зокрема, оскільки саме вона стала епіцентром поточної кризи.

Враховуючи кризові тенденції у сфері світових фінансів, питання формування надійної та ефективної банківської системи, що є ключовим інститутом для забезпечення стабільності економічного розвитку, найважливішим елементом інфраструктури світового фінансового ринку, набувають особливої актуальності. До того ж слід мати на увазі, що посилення взаємозалежності економік різних країн поряд з усуненням законодавчих обмежень на допуск іноземного капіталу на національні ринки банківських послуг, служать потужним фактором розширення масштабів міжнародної банківської діяльності. У свою чергу, міжнародний банківський бізнес, будучи одним із найважливіших результатів процесу економічної глобалізації, сам здійснює значний і всезростаючий вплив на даний процес.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день стан світової банківської системи можна охарактеризувати як «стабільно важкий». Так, за 2011 р. включно у США припинили функціонування 92 банки із сукупним капіталом в 34,9 млрд. дол. У рамках плану

Полсона оздоровлення фінансової системи США по програмі Troubled Asset Relief Program (TARP) було виділено 700 млрд. дол., половина з яких витрачена на адресну допомогу найбільш постраждалим фінансовим компаніям AIG, Citigroup, Bank of America. Уряд США розробив антикризовий план дій з метою викупу цінних паперів, забезпечення активними у фінансових компаній і банків, виділивши на це 450 млрд. дол.. У Великобританії урядову підтримку одержали два з чотирьох найбільших банків країни. Всього банківським установам надано додаткових коштів у розмірі 50 млрд. фунтів стерлінгів та 250 млрд. фунтів стерлінгів за гарантіями на рефінансування заборгованостей. В Японії та ОАЄ виділено 9,58 та 6,8 млрд. дол. відповідно. У Росії допомога була надана, насамперед, 81 системоутворюючого банку, 30 з яких на рекапіталізацію виділено 2 трлн. руб.

У рамках Європейського механізму фінансової стабілізації ЄС виділив на підтримку банківських систем Греції – 138 млрд. євро, Ірландії – 85 млрд., Португалії – 78 млрд., однак стан фінансових систем проблемних країн залишається вкрай несприятливим [1, с. 126; 2, с. 313].

В Україні порятунок банківської системи здійснюється за допомогою траншів МВФ [3, с.23]. З метою підтримки банківської системи і зменшення витрат вкладників уряд України у 2009 р. здійснив рекапіталізацію трьох комерційних банків на загальну суму 9,5 млрд. грн.. Станом на 1.01.2010 р. у 10 банках України було введено тимчасову адміністрацію та схвалено рішення щодо ліквідації 14 банків [4, с. 271].

Отже, міжнародна спільнота цілком реально відчула вплив світової фінансово-економічної кризи на добробут нації, економіку загалом і безпосередньо банківську систему.

Міжнародна співпраця з банківського нагляду має досить коротку історію, яка розпочалася з кризи на міжнародному валютному ринку у 1974 р. [5, с. 19]. Тоді керівниками центральних банків країн Групи десяти (Бельгія, Великобританія, Італія, Канада, Нідерланди, Німеччина, США, Франція, Швеція і Японія) було ухвалено рішення про створення Базельського комітету з банківського нагляду. До останнього часу Базельський комітет не має юридичних повноважень, проте за період свого існування він цілком закономірно здобув статус авторитетного міжнародного аналітичного й методологічного центру з розробки єдиних стандартів і принципів ефективного банківського нагляду як стратегічних документів, спрямованих на підвищення фінансової стабільності банківських інститутів в умовах глобальних ринків фінансових послуг. Серед розробок комітету – стандарти, імplementовані багатьма країнами в рам-

ках їх національного законодавства, що дістали загальне визнання, зокрема:

– Основні принципи ефективного банківського нагляду (вперше опубліковані у 1997 р., допрацьовані у 2006 р.);

– Базель I – стандарт, який фокусувався в першу чергу на кредитних і фінансових ризиках (підготовлено в 1998 р.);

– Базель II – стандарт (2004 р.), який містив положення про мінімальний капітал, наглядовий комітет і ринкову дисципліну.

У розпал фінансово-економічної кризи Базельський комітет здійснив аналіз антикризових заходів органів банківського регулювання різних країн і у 2009 р. відокремив з них найбільш вживанні, а саме: ін'єкції державного капіталу у фінансові установи й надання центральними банками ліквідності комерційним банкам; політика зниження процентних ставок і фіскального стимулювання; викуп або гарантування активів, що утримуються банками; розширення страхування роздрібних вкладів (населення); видача гарантій на зобов'язання банків (відмінні від вкладів).

Однак далеко не всі заходи органів банківського регулювання досягли бажаного ефекту, зокрема, це стосується спроб регуляторів зупинити кризу завдяки спасінню окремих проблемних установ. Тобто традиційно механізми попередження краху фінансових систем і конкретних банків виявилися неспроможними в умовах глобальної кризи.

Надзвичайно поглибила і загострила ситуацію значна транскордонна взаємозалежність між учасниками ринку. Координація планів національних реагувань на транскордонну кризу, як зазначив Базельський комітет, була проблемною внаслідок трьох причин: 1) складності спільного прийняття антикризових заходів у політичному плані; 2) можливого конфлікту між повноваженнями і завданнями створених за внутрішніми стандартами національних органів регулювання; 3) наявності потенційних конфліктів між національними процедурами подолання кризи.

Реакцією Базельського комітету на глобальну фінансову кризу стало ухвалення у вересні 2010 р. глобальної реформи світового банківського сектору, а в листопаді того ж року на саміті у Сеулі були прийняті пропозиції комітету з банківського нагляду щодо нових банківських стандартів капіталу і ліквідності (Базель III). Розробники вважають, що ці новації створять передумови для значного підвищення стійкості світової банківської і фінансової системи та її спроможності протистояти новим фінансовим потрясінням, перш за все, за рахунок збільшення ліквідних резервів і поліпшення їх якості [6, с. 225].

Важливими ознаками нових капітальних стандартів за «Базелем III» є: 1) підвищення якості, стійкості і прозорості капіталу з обмеженням для капіталу першого рівня і введенням нового поняття «кореневий капітал першого рівня»; 2) посилення вимог до покриття ризику капіталом; 3) упровадження показників леве-риджу; 4) розрахунок мінімальних рівнів ліквідності з короткостроковими і довгостроковими вимогами; 5) створення буферів капіталу для забезпечення формування резервних запасів капіталу у сприятливі часи,

які можуть бути використані під час кризи [7, с. 193; 8, с. 91-92].

Нові стандарти не є заміною принципів «Базель II» вони будуть діяти паралельно. Головна відмінність нововведень, щодо банківського капіталу полягає у їх націленості на оцінку ситуації на макроекономічному рівні, тобто якщо «Базель II» базувався на вимогах до кожного конкретного банку, то «Базель III» зосереджує увагу регуляторів на відслідковуванні ризиків в цілому по банківській системі, тобто йдеться не тільки про вдосконалення мікропруденційного банківського регулювання і нагляду, а головним чином, про макропруденційний рівень регулювання [7, с. 193].

Під політикою макропруденційного регулювання розуміється комплекс превентивних заходів, спрямованих на мінімізацію ризику системної фінансової кризи, тобто ризику виникнення ситуації, в якій значна частина фінансового сектору стає неплатоспроможною або неліквідною, внаслідок чого учасники ринку не можуть продовжувати свою діяльність без фінансової підтримки держав або органів нагляду [4, с. 291].

Запровадження нових норм Базельських стандартів капіталу розпочнеться в січні 2013 р. і повністю завершиться до січня 2015 р., а за структурою резервів – до січня 2019 р.

Висновки. Оскільки розвиток фінансової, у той час банківської системи України нерозривно пов'язаний з процесами глобалізації ринку фінансових послуг світу, національна реформа органів фінансового регулювання й нагляду має відповідати сучасним міжнародним вимогам. Більшість науковців і фахівців-практиків вважають, що в перспективі доцільно запровадити модель мегарегулятора на основі діючого банківського регулювання та нагляду НБУ [4, с. 297]. Тому поряд із завданням імплементації рекомендацій «Базеля II» у нормативну базу НБУ, що досить успішно реалізується в Україні і розрахована на період 2007-2020 рр. [9, с. 171; 10], слід передбачити у максимально стислі терміни розробку програми адаптації до вимог «Базель III».

Література:

1. Тарасова О.В. Оцінка міжнародної банківської діяльності в контексті світової фінансової кризи / Тарасова О.В. // Культура народів Причорномор'я : науч. журн. – Симферополь, 2012. – № 234. – С. 125-127.
2. Павліха Н. Особливості прояву світової банківської кризи та інструменти її запобігання / Наталія Павліха, Ігор Іус // Вісник Львівського університету, Серія міжнародні відносини. – 2012. – Вип. № 31. – С. 309-315.
3. Грищенко В. Світова фінансова криза: діагностика та нові підходи до виживання на фінансовому ринку / В. Грищенко, В. Вайн // Вісник Національного банку України. – К., 2011. – № 2. – С. 20-29.
4. Лютий І. О. Банківські інститути в умовах глобалізації ринку фінансових послуг : [монографія] / І.О. Лютий, О.М. Юрчук. – К. : Знання, 2011. – 357 с.
5. Вайн С. Глобальний фінансовий кризис. Механізми розвитку і стратегії виживання / С. Вайн. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2009. – 304 с.
6. Довгань, Ж. М. «Базель III» у забезпеченні фінансової стійкості банківської системи / Жанна Миколаївна Довгань // Вісник Університету банківської справи Національного банку України : зб. наук. праць. – К., 2011. – № 10. – С. 224-229.
7. Філіппова Ю.О. Оцінка фінансової стійкості банківської системи у практиці країн світу / Юлія Олександрівна Філіппова //

Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – К., 2012. – № 3. – С. 192-195.

8. Конопатська Л.В. Вплив процесу капіталізації на забезпечення стабільності банківської системи України / Л.В. Конопатська // *Фінанси, облік і аудит* : зб. наук. пр. / Київ. нац. економ.ун-т. – 2012. – Вип. № 20. – С. 88-96.
9. Пантелєєва Н.М. Тенденції розвитку банківського бізнесу як передумова активізації інноваційної діяльності вітчизняних банків / Наталія Миколаївна Пантелєєва // *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. – К., 2012. – № 1. – С. 170-177.
10. Хаб'юк О. Банківське регулювання та нагляд через призму рекомендацій Базельського комітету : монографія / О. Хаб'юк. – Івано-Франківськ : ОІППО; Снятин : ПрутПринт, 2008. – 260 с.

Голоядова Т. А. Мировая банковская система и новые стратегические направления банковского надзора и регулирование по Базельским стандартам

Аннотация. Стаття посвящена впливу мирової банківської системи на введення нових норм Базельських стандартів і національної реформи органів банківського надзора в Україні. Проаналізована банківська система України, яка неразривно пов'язана з процесами глобалізації ринку фінансових послуг, а отже національна реформа органів фінансового регулювання і надзора повинна відповідати

современным международным требованиям. Также в статье исследованы введения новых норм Базельских стандартов капитала.

Ключевые слова: антикризисные меры, новые банковские стандарты капитала и ликвидности, национальные рынки банковских услуг, процесс глобализации рынка финансовых услуг.

Goloyadova T. Global banking system and the new strategic directions of banking supervision and regulation by the Basel standards

Summary. This paper assesses the impact of the global banking system to the introduction of new rules of the Basel standards and the national reform of the banking supervision authorities in Ukraine. Analyzed the banking system of Ukraine, which is inextricably linked with the process of globalization of the world market for financial services, and hence national reform of financial regulation and supervision must meet the latest international standards. The article also explored the new rules of the Basel capital standards.

Key words: anti-crisis measures, the new bank capital and liquidity standards, national banking markets, the globalization of financial services market.